

NJIMA JE POMOĆ NEOPHODNA

SAŽETAK ANALIZE SPROVOĐENJA
ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI U
DELU NOVČANE SOCIJALNE POMOĆI
I POMOĆI U KUĆI ZA STARE

Analiza sprovođenja Zakona o socijalnoj zaštiti u delu novčanih socijalnih pomoći i pomoći u kući za starije, koju je uradilo Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity, imala je za cilj da utvrdi da li Zakonom predviđene mere socijalne politike prepoznaju najugroženije stare, sa 65 i više godina, i njihove potrebe.

Analiza je urađena upravo zbog onih starijih, koji su primorani da žive u ekstremnom siromaštvu i potpuno su socijalno isključeni. Oni se ne mogu osloniti na sopstvene prihode i samopomoć da bi preživeli, a ne mogu se osloniti ni na članove porodice, bilo zato što ih nemaju, ili što i porodica nema mogućnosti da im pomogne. Oni imaju pravo na pomoć od države, koju im ona pruža, ali ne svima i ne u dovoljnoj meri, kako bi dostojanstveno proživeli svoju starost.

Istraživanje je obuhvatilo desk analizu zakonske regulative, izveštaja o radu centara za socijalni rad za 2011. godinu i drugih statističkih pokazatelja. Razgovarali smo sa stručnjacima koji rade na realizaciji materijalnih davanja i Pomoći u kući kao i sa starijima, korisnicima i potencijalnim korisnicima novčane socijalne pomoći (NSP) i Pomoći u kući.

Ovaj izveštaj je poziv na akciju da se upodobi zakonska regulativa i unapredi njena primena, kako bi se adekvatno odgovorilo na potrebe najisključenijih starijih.

KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA SU:

- ❁ Zakon o socijalnoj zaštiti ne prepoznaje starije ljude kao posebno osetljivu grupu, pa samim tim ni specifične načine za najadekvatnije zadovoljenje njihovih potreba. Stari nisu prepoznati kao jedna od 10 ranjivih grupa ni u obrascu za godišnje izveštaje o radu centara za socijalni rad.
- ❁ Jedino je kod starijih, broj primalaca NSP-a u 2011. godini smanjen za 11%, u odnosu na 2010. dok je kod svih drugih uzrasnih grupa obuhvat istom povećan za u proseku oko 22%. U 2012. godini broj primalaca NSP-a kod starijih je dodatno smanjen za 14%, dok je kod svih drugih uzrasnih grupa povećan za skoro 12%.
- ❁ Manje od 13% korisnika NSP-a su iz seoskih sredina, iako je tamo siromaštvo znatno izraženije, a među njima je manje od 3% samohranih starih, koje siromaštvo i najviše pogađa.
- ❁ Servis Pomoć u kući funkcioniše u oko 120 opština u Srbiji, od kojih u 40-ak njih projektno, gde održivost nije obezbeđena. U servis je uključeno tek oko 10.000 starijih.

- ❁ Cost benefit analiza je pokazala da je ova usluga isplativa za sve starije, čije zbrinjavanje kroz povremenu podršku može biti realizovano u kućnim uslovima. Ova usluga ne zahteva infrastrukturna ulaganja i ima neuporedivo niže troškove funkcionisanja, a sa socijalnog aspekta je prihvatljivija, jer stara osoba ostaje u svom socijalnom okruženju.

STARIJI LJUDI U SRBIJI SE NE MOGU DOVOLJNO OSLOMITI NA DRŽAVU DA IM POMOGNE:

- ❁ 0,8% starijih je koristilo meru NSP-a u 2011. godini. Uglavnom su to stari koji žive sami, ili u staračkim domaćinstvima i bez ikakve sumnje spadaju među najugroženije. Njihovo zdravstveno stanje, sposobnost svakodnevnog funkcionisanja, emocionalni status, kvalitet života i karakteristike domaćinstva su značajno lošije u odnosu na siromašne starije sa sopstvenim prihodom.
- ❁ Starijima je izuzetno teško da ostvare pravo na NSP jer: moraju da tuže svoje srodnike, iako znaju da ni oni nemaju za život; imaju više od hektara zemlje, ali ne i prihod od nje; manje su im dostupne informacije, nedovoljno pristupačne ustanove i preglomazne administrativne procedure za ostvarivanje prava.
- ❁ Svaka dvanaesta starija osoba u Srbiji ne prima penziju samo zato što nije ispunila zakonski minimum od 15 godina uplaćivanja doprinosa (100.000 lica).
- ❁ Namenski transferi iz republičkog budžeta, koji su

Zakonom predviđeni za finansiranje usluga socijalne zaštite u manje razvijenim opštinama, se još uvek ne isplaćuju, što je jedan od razloga da u više od 50 opština ne funkcioniše servis pomoći u kući, iako potrebu za njim ima svaka četvrta starija osoba.

MNOGI STARIJI U SRBIJI NE MOGU SE OSLOINITI NA PODRŠKU PORODICE:

- Bez dece, unuka, bliskih srodnika je svaka šesta starija osoba koja živi sama (17%), pa se nemaju na koga ni osloniti u okviru porodice.
- Alarmantno je što osobe koje žive same znatno češće navode da se ne oslanjaju ni na koga, čak i u slučajevima kada imaju porodicu/srodnike.
- Stariji smatraju da nemaju pravo da od svojih srodnika očekuju finansijsku pomoć, kada i oni teško žive i jedva sastavljaju kraj s krajem. Ne očekuju ni fizičku pomoć, kad ih posećuju vrlo retko, nekada čak i jednom u 3-4 godine.

SIROMAŠNI STARIJI SU SOCIJALNO ISKLJUČENI:

- Uskraćene su im osnovne potrebe. Žive u neadekvatnim uslovima, koriste staro i dotrajalo pokućstvo. Ne kupuju odeću, nose stare stvari, prepravljaju odeću koju dobiju od drugih. Obuću kupuju samo kada se stara potpuno podere.
- Retko izlaze iz kuće, jer ih je sramota sopstvene „bede“, nemaju novca da plate prevoz, a dodatno i zbog toga što je monogima zbog zdravstvenog stanja i otežano kretanje.
- Situacija je još teža u slučajevima gde ne postoji porodična solidarnost, što dodatno povećava njihov osećaj usamljenosti i očajanja.

ZATO JE NEOPHODNO:

Da Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, Vlada Republike Srbije i Narodna skupština preduzmu sve neophodne mere, da bi se što pre izvršile izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti i podzakonskih akata u delu koji reguliše materijalna davanja na način da isti u većoj meri odgovori na specifične potrebe starijih i omogući veći obuhvat siromašnih starih:

- koji žive u samohranim staračkim domaćinstvima

a nemaju lične prihode, prihode od zemlje, kao ni finansijsku podršku od srodnika

- koji sada koriste NSP
- koji imaju penzije nedovoljne za obezbeđenje egzistencijalnog minimuma

Sredstva za ovaj program obezbediti u budžetu Republike Srbije

- Ublažiti kriterijume za stare za ostvarivanje ovog prava u odnosu na one za NSP kroz povišenje linije siromaštva, ublažavanje prihodnih i imovinskih uslova.
- Utuživanje koristiti samo kada CSR proceni da je potrebno
- Za ostvarivanje ove vrste pomoći pojednostaviti administrativnu proceduru u odnosu na onu koja se koristi za NSP.
- Omogućiti da informacija o ovom programu dospe do svakog potencijalnog korisnika

Uvođenjem ove mere dokazuje se socijalna odgovornost države a najsiromašnijima se omogućava korišćenje prava na minimum sigurnosti i dostojanstva.

PREPORUKA 2. *Nužno je da što pre profunkcioniše sistem namenskih transfera najsiromašnijim opštinama, u skladu sa Članom 207. Zakona o socijalnoj zaštiti, da bi što pre počele da razvijaju servise u lokalnim zajednicama, a na prvom mestu servis pomoći u kući za starije.*

PREPORUKA 3. *Uspostaviti mehanizam proporcionalne raspodele NSP-a u skladu sa razvijenošću opština/regiona i uspostaviti sistem radne aktivacije radno sposobnih korisnika NSP-a. Nužno je što hitnije doneti podzakonske akte,*

koji bi bliže definisali i omogućili doslednu primenu Člana 86. Zakona, odnosno osigurali radnu aktivaciju radno sposobnih korisnika NSP-a, uključujući i društveno koristan rad.

... DRUGI O OČEKIVANJIMA OD PRIMENE NOVOG ZAKONA

„... ni jedna od izmena ovog Zakona ne odnosi se na smanjenje potrebnih informacija i troškova vezanih za „dokazivanje“ svog prava na socijalnu pomoć. Stoga se očekuje da domaćinstva i pojedinci koji do sada nisu imali pravo na ovu vrstu socijalne pomoći iz administrativnih razloga i dalje neće imati to pravo i po usvajanju novog Zakona čak i ako ispunjavaju uslov prihoda.“ **Analiza efekata Predloga zakona o socijalnoj zaštiti na raspodelu dohotka i siromaštvo u Srbiji**, Mihail Arandarenko, Sonja Avlijaš, Saša Randelović, Marko Vladislavljević, Jelena Žarković-Rakić, Kvartalni monitor, br. 23., oktobar-decembar 2010.

“...Natprosečnu stopu rizika od siromaštva, 2009. godine imala su starija lica (65 godina i više)...”

“...Obuhvat starijih lica i osoba sa invaliditetom uslugama u zajednici je još uvek na niskom nivou i nezadovoljavajući...U mnogim lokalnim samoupravama razvoj usluga u zajednici je tek u začetku. Očekuje se da novi Zakon o socijalnoj zaštiti podstakne razvoj vaninstitucionalne zaštite, posebno kroz namenske transfere siromašnim opštinama i gradovima...” **Prvi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji**, Vlada Republike Srbije, mart 2011.

STARIJI LJUDI U SRBIJI – ČINJENICE I BROJEVI

- ☉ Od 7.186.862 stanovnika, koliko je bilo na Popisu 2011. u Srbiji, 1.250.316 (17,40%), su stari 65 i više godina
- ☉ Trend starenja stanovništva se dramatično povećava: 1981. godine u ukupnom stanovništvu starih je bilo 10,4%, 2002. 16,54%. Projekcije pokazuju da će do 2052. godine svaki četvrti stanovnik biti stariji od 65 godina (27,5%).
- ☉ U Srbiji od 2.521.190 domaćinstava, 435.491 su bila staračka, (17,27%), prema Popisu iz 2002., a očekuje se još veći udeo staračkih po Popisu iz 2011. godine.
- ☉ 3,6 % stanovnika Srbije je starije od 80 godina, što je skoro duplo više u odnosu na 2002. godinu, kada ih je bilo 1,9%.

☉ Prosečna starost stanovništva danas je 42,2 godine, što nas svrstava u demografski „stare“ zemlje.

☉ U Srbiji, prema procenama, u 2012. godini, u apsolutnom siromaštvu živelo je više od 11% građana. U najvećem riziku i najugroženiji su stari i deca.

☉ U decembru 2012. u Srbiji među 240.059 primalaca NSP-a starih je 8.971 (0,72%)

☉ U Srbiji 27%, starijih od 65 godina, nema penziju (oko 337.000 od kojih je 100.000 njih imalo uplate za PIO ali manje od 15 godina što ih je sprečilo da ostvare penziju)

☉ Srbija ima 3.45% nepismenih u populaciji starijoj od 10 godina. Procenat nepismenih unutar populacije starije od 60 godina je čak 11.2%, žena 17,69%, a muškaraca 2.67%.

Rečima starih:

”... Bilo je svega, ića i pića, a danas ja sama k'o panj, bez igde ičega...”

„...Molim Boga da me primi, a on neće. Ne do Bog nikom ovo zlo. Živim na klin čorbuljaku. Mesečno jednom kupim 100-200 grama mesa...”

„...Ne izlazim, teško se i krećem, a i nije mi ni do čega. Ne mogu da se srećem sa ljudima, sramota me...”

“..Ne bi pozelela nikom da proživi život koji sam ja...”

“...Nekad se živelo, a danas sam ko zarđala bačena čutura...”

“...Deca kažu zaradi pa kupi...”

”... Dok mogu, ćemo radimo, a onda mrećemo...”

Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity
Beograd, ulica Španskih boraca 4,
11 070 Novi Beograd
tel/fax 011/2131-261
e-mail: amity1@eunet.rs
www.amity-yu.org
www.odgovornoobudzetu.org